

The origins of BAC(K)-2

Back to the roots

De familie Bac wordt voor het eerst vermeld vanaf 1197, waar ene Walter Bac optreedt als getuige in een aantal Hertogelijke akten. Maar waar komen de Bacs eigenlijk vandaan? Ook de naam Bac zelf is voortdurend onderwerp van discussie. Is Bac een toponiem of komt Bac van Bacalaurus, ridder in opleiding of zo iets dergelijks? Inmiddels lijken de laatste stukjes van de puzzel op hun plaats te vallen en vermoed ik afstamming in vrouwelijke lijn van Alpaidis van Hoegaarden, gravin van het oude graafschap Bruningerode. Het slotakkoord van een zoektocht naar de mogelijke herkomst van het geslacht Bac(k).

Alpaidis van Hoegaarden

Ter ere van het 1000-jarig jubileum van de slag bij Hoegaarden, verscheen in september 2013 een speciaal themanummer van het Nieuwsblad van de Hoegaardse Biergilde 'Die Edele Orde van den Moutstock', over de mysterieuze Gravin Alpaidis van Hoegaarden.¹ Het is uit dit blad dat ik veel en graag citeer. In het oude Graafschap Bruningerode of op zijn Frans Brugeron of Brunengeruz was gelegen het gehucht Nodebais. In het graafschap Bruningerode heerste eens in de 10^e eeuw, ene gravin Alpaidis (van Hoegaarden), stammend uit het geslacht van de Koning van Frankrijk en aan wie uitzonderlijke rijkdom en macht werd toegekend. De slag bij Hoegaarden (1013) zorgde er voor dat de nagedachtenis van gravin Alpaidis van Hoegaarden een prominente rol bleef innemen in de geschiedenis. De stichting van het Hoegaardse kapittel was voor Lambert van Leuven (en de latere Brabantse graven/hertogen) al een slag onder de gordel; de mogelijke oprichting van een burcht te Hoegaarden in 1012/3 was een uitdaging teveel. Toen het kapittel te Hoegaarden werd gesticht door Alpaidis in 980 was Lambert al graaf van Leuven. Lambert was een ambitieuze afstammeling van de Karolingers. Evenmin als zijn ouders en grootouders stond hij in de gunst van de Duitse keizers. Daarom juist had keizer Otto III, hoogst waarschijnlijk met medewerking van Alpaidis, het graafschap Bruningerode niet verleend aan Lambert, maar uiteindelijk in 987 aan de Luikse bisschop Notger, een trouwere bondgenoot voor de keizer. Deze gift paste perfect in de politiek van de rijkskerk.² Dat zat Lambert lelijk dwars. Toen Balderik II dan in 1012/3, wellicht op aandringen van de Duitse keizer, Hoegaarden begon te versterken, heeft Lambert toegeslagen. De bisschop van Luik werd verslagen te Hoegaarden in 1013. Zo heeft Lambert het graafschap Bruningerode gewapenderhand veroverd. Trouwens we kunnen ons moeilijk voorstellen dat Alpaidis, die nauwe betrekkingen had met de Duitse keizer, veel goederen zou geschonken hebben aan Lambert. Alpaidis stond door haar beide echtgenoten zeker aan de kant van de keizer. Haar eerste man Godfried was gunsteling van keizer Otto I en diens broer Bruno, aartsbisschop van Keulen en hertog van Lotharingen. Als scholaster van de beroemde domschool van Keulen was Godfried van Julich opgevoed in die domschool van Keulen. Ter nagedachtenis van haar eerste echtgenoot is het dus begrijpelijk dat Alpaidis haar kapittel onder voogdij van het domkapittel van Keulen wou stellen. De keizer verleende aan Godfried het graafschap Henegouwen en wat later het onderhertogdom Lotharingen. Dat graafschap Henegouwen was afgenomen van de vader van Lambert van Leuven! Zeer begrijpelijk dus dat zoon Lambert, wanneer hij er in slaagt graaf van Leuven te worden, wrok blijft koesteren tegen de keizer en zijn volgelingen. Het huis van Ardennen waartoe haar tweede echtgenoot Eilbert behoorde stond eveneens aan de kant van de keizer. De uitzonderlijk grote macht van gravin Alpaidis van Hoegaarden werkt nog lang

¹ [Tijdschrift voor Heemkunde Folklore en Oudheidkunde](#) Nieuwsblad van de Hoegaardse Biergilde 'Die Edele Orde van den Moutstock', nr. 192 3/2013

² De keizer stelde bisschoppen en of abten aan als graaf omdat hij ze betrouwbaarder vond en ze geen wettige erfgenamen konden hebben; probleemloos kon hij na hun overlijden het graafschap verlenen aan een graaf die hem toegewijd was; de bisschoppen werden in dit geval prins bisschoppen: bisschop over een bisdom en graaf over een of meerdere wereldlijk domeinen, waarvan de grenzen niet dezelfde waren als die van zijn bisdom.

na. De '*Fundatio Jenvillis*'³ is een geheime overeenkomst, zonder medeweten van de keizer, vermoedelijk gesloten in 1202. Vooral de rechten van de Brabantse hertog (titel toegekend aan Godfried I van Leuven in 1106) en de plebaan van het Hoegaardse kapittel staan erin vermeld. Hoewel Alpaidis er natuurlijk niet bij betrokken is blijkt hier nochtans dat ze in zeer hoog aanzien stond bij de heren van 1202. Zij wordt aangezien als uitzonderlijk rijk en machtig. Zij bezit veel dorpen met de volledige eigendom (dominium). Haar bevoegdheid is haast onbegrensd. Ze had haar eigen bestuursapparaat: een schepensbank en een dorpsraad (consilium mansionarium). Toen ze deze raden samenbracht in haar gerechtszaal (camera) werden de geschillen beslecht. Zij was het 'hoofd', men moest niet elders gaan voor rechtspraak. De schepensbank gaf ze aan de Luikenaars. De dorpsraad aan de kanunniken. Voor zover we kunnen opklimmen (13e eeuw) zien we dat er te Hoegaarden een schepencollege was helemaal onafhankelijk van gezag van Luik. Alpaidis zelf heeft niemand boven haar staan dan de Duitse keizer. Ze is van koninklijke bloede uit het geslacht van Karel, koning van Frankrijk. Er staat letterlijk: '*de stichteresses was uit het geslacht van Karel, koning van Frankrijk en ze was niet de Alpaidis van Pepijn (van Herstal)*'.⁴

Gravin Alpaidis van Hoegaarden trouwde met Godfried I, zoon van de graaf van Gullik (Julich). Hij was heer van Rumigny, een heerlijkheid bij Mezières in het Franse departement der Ardennen. Door dit huwelijk werd Godfried I graaf van Bruningerode. Hij was de vertrouwensman en beschermeling van de Duitse koning en later keizer Otto I (936-973), die in 953 zijn broer Bruno, op dat ogenblik aartsbisschop van Keulen, tot hertog van Lotharingen aanstelde. Bruno, op zijn beurt, stelde in 958 Godfried aan het hoofd van het graafschap Henegouwen. De graaf Reinier III was in ongenade gevallen en samen met zijn zoons in ballingschap vertrokken. Godfried I, opgevoed in de school van Bruno te Aken werd door deze laatste in 959 aangesteld tot hertog van Lotharingen, waardoor hij de hoogste ambtenaar werd in het Rijk na Bruno. Onze Alpaidis droeg meteen ook de titels van gravin van Henegouwen en hertogin van Lotharingen. Het echtpaar Godfried I – Alpaidis had vier zonen. De twee oudsten waren Godfried II (die overleed tussen 977 en 981) en Arnulf. Arnulf volgde zijn vader op als Heer van Rumigny en erfde na de dood van zijn broer ook Florennes. Na de dood van Godfried I hertrouwde Alpaidis met Eilbert, de machtige en rijke heer van Florennes en bondgenoot van haar eerste echtgenoot. Hij was weduwnaar van de vrome Heresinde, die zeven kastelen (of abdijen) bezat, waaronder dit van Florennes. Waarschijnlijk, niet volledig bewezen, was hij achterkleinkoos van Alpaidis. Deze graaf Eilbert had geen nakomelingen en schonk zijn genegenheid aan de zonen van Alpaidis. Na de dood van keizer Otto I in 973 waren Reinier en Lambert uit Frankrijk teruggekeerd en ze slaagden erin in 977 hun eigendommen te herwinnen. De eerste zal de stamvader worden van de graven van Henegouwen, de tweede van de graven van Leuven en later van Brabant. Datzelfde jaar vertrouwde Otto II het bestuur van het hertogdom Lotharingen toe aan Karel, broer van koning Lotharius van Frankrijk. Alpaidis voelde zich nu bedreigd door de onmiddellijke nabijheid van de graven Reinier en Lambert, aartsvijanden van haar twee echtgenoten. Uit vrees dat haar patrimonium in hun handen zou vallen besloot zij, na de dood van haar tweede man, haar bezittingen te verdelen en tot schenkingen en stichtingen over te gaan. Zo doende werd zij de laatste wereldlijke gravin van Hoegaarden en Bruningerode. Eerst bedacht zij haar kinderen:

Arnulf I, die Rumigny van zijn vader had geërfd en in 981 en na de dood van zijn broer Godfried II ook Florennes bekwam, erfgoed van zijn stiefvader Eilbert, kreeg van zijn moeder het landgoed Orp. In Orp werd ook een klein kapittel gesticht waarvan de prebende toekwam aan de abdij van Florennes. Verder ook nog Ramillies, Enines, Hesbais en Hottomont. Al deze goederen stond hij later af aan de abdij van Florennes waarvan hij de stichter was, een stichting die door zijn zonen werd voleindigd. Hij kreeg verder ook nog Hannut, Avernas, Bertrée, Trognée en Poucet, die later overgingen op de tak Morialmé, nakomelingen van Arnulf I. Godfried II was overleden toen Alpaidis overging tot haar schenkingen, de derde zoon Wideric werd geestelijke en ook de vierde zoon was reeds overleden. Haar vermoedelijke dochter Erlindis kreeg de bezittingen te Jodoigne, en territorium dat zij zou gekregen hebben als bruidsschat toen zij trouwde met een graaf van Duras. Dit landgoed ging later over naar het St.-Pauluskapittel van Luik. Erlindis kreeg ook Villers, dat in 1021 werd geschonken aan de abdij van St.-Trudo.

---

³ Jenville (*Jusana villa*), een heerlijkheid van de Brabantse hertog bij Jodoigne; omdat na de slag van Hoegaarden Brabant en de Luik nog lang niet waren gekomen tot een definitieve overeenkomst nopens hun rechten over Hoegaarden zullen zich conflictsituaties blijven voordoen tot het einde van het ancien regime, vandaar ook dat er telkens gerefereerd wordt naar die uitzonderlijke figuur van Alpaidis van Hoegaarden uit de 10e eeuw.

⁴ 'fundatrix fuit de Caroli regis progenie et non fuit Alpaidis Pipini', dit laatste was de gangbare opinie aan het hof van de Brabantse hertogen; zie Edmond de Dynter, *Brevis Chronica Brabantiae*, 1445; Divaeus (16e eeuw) en Grammaye (17e eeuw)... hebben daar geen verdere aandacht aan geschonken. De Luikse geschiedschrijvers daarentegen hebben altijd de Alpaidis van de 10e eeuw vooropgezet als stichtster van het Hoegaardse kapittel.

Verdere beschikkingen tijdens die jaren 978/79 waren:

- Bomal ging naar het St.-Lambertuskapittel van Luik;
- Overlaar schonk zij aan het St.-Martinuskapittel van dezelfde stad;
- Tourinnes ging naar Hastières, waar zij tijdens haar huwelijk met Eilbert een abdij had gesticht die zij verbond aan die van Waulsort.
- Haar eigendommen te Chapelle St.-Laurent⁵, te Biez en te Chaumont gingen naar de abdij van Waulsort-Hastières.
- Te Tourinnes stichtte zij een jaargetijde ter herdenking van de verjaardagen van haar en haar eerste echtgenoot, te houden op 1 februari.
- Erfgoederen uit het huis der Karolingen en behorend aan Alpaidis bevonden zich te Overhespen, Laar en Neerwinden.

Wanneer al deze schenkingen waren verricht stichtte zij het kapittel van Hoegaarden. Op haar castrum werd een collegiale kerk gebouwd en voorzien van een kapittel van 12 rijkelijk begiftigde kanunniken. Aan dit kapittel schonk zij goederen gelegen onder Meldert en Hoksem. Zij schonk het kapittel van Hoegaarden aan het Domkapittel van Keulen, uit dank voor de gunsten die keizer Otto en zijn broer Bruno aan haar eerste echtgenoot hadden toegekend. Bedenken wij daarbij dat men er toen vast van overtuigd was dat al zijn zonden vergeven waren en zijn ziel veilig, zo men grond en geld aan kerkelijke instellingen schonk. Uiteindelijk stond zij haar wereldlijke macht en het eigenlijke Bruningerode af aan keizer Otto II. Zijn opvolger Otto III (983-1002) zal in 987 het graafschap overdragen aan prinsbisschop Notger (972-1008) van Luik. Dan nam Alpaidis haar intrek in de abdij van Waulsort die door haar tweede man was gesticht. Zij schonk aan deze abdij haar rijke landgoederen van Rosières.

Jauche alias Landen

Tot zover dus Alpaidis. De achterkleinzoon van Alpaidis, ene Arnold II De Rumigny-Florennes, zoon uit het huwelijk van Godefroj III de Rumigny-Florennes en ene Gisele, had een zus Alpaïda de Rumigny-Morialmé. Deze Alpaïda huwde met Godscalc Trognee De Jauche, die zich later Godscalc I de Morialmé zou gaan noemen.⁶ Deze Godscalc was de vader van Gerard de Jauche, voogd van Landen. Over de achtergronden van de Heren van Breda en Schoten en de verwantschap met geslachten als De Jauche en de Berthouts van Mechelen schreef ene P.C. Boeren in 1965 een doorwrochte publicatie, van waaruit ik graag citeer.⁷

Tegen het einde der 11^e eeuw werd de voogdij van Sint Lambert over Hasbanië uitgeoefend door een zekere Renier (1096-1116). De herkomst van deze Renier is niet met zekerheid bekend, maar vermoedelijk zou Renier afstammen van een Arnulf van Haspinga (1040), die een broer was van Giselbert van Loon (1015-1050) en van bisschop Balderik II van Luik.⁸ Eén der onderdistricten van de voogdij Hasbanie was Landen. De ondervoogdij van dit district was erfelijk in het geslacht De Jauche, dat zich deswegen ook wel Van Landen noemde. Gerard van Jauche (1107-1157) heet al in 1107 voogd van Landen. Zijn weduwe hertrouwde met Arnulf van Villers. Hendrik, één van zijn zoons, behoorde tot de mede erfgenamen van Engelbert van Schoten-Breda in Villers. Hendrik had een broer Renier, die in 1138 gehuwd was met een Richilde.⁹ De gangbare voorstelling is, dat Gerard van Jauche de ondervoogdij Landen erfde van zijn moeder, die een dochter van de oppervoogd Renier zou zijn geweest. Deze laatste suggestie van Boeren waag ik echter te betwijfelen. Reniers vader Arnulf van Haspengau was getrouwd met ene Ermentrude die dezelfde grootmoeder gehad schijnt te hebben als Godfried III van Rumigny-Florennes.¹⁰ Deze grootmoeder moet aldus Alpaidis van Hoegaarden zijn geweest en daarmee zijn Ermentrude en Godfried III naar alle waarschijnlijkheid broer en zus.

Wapen VAN TILBURG

⁵ De hoeve La Chise met aanpalende bossen; in een schouwsteen prijken er nog steeds de letter 'W H' ter herinnering aan de schenking gedaan ten voordele van de abdij Waulsort-Hastières

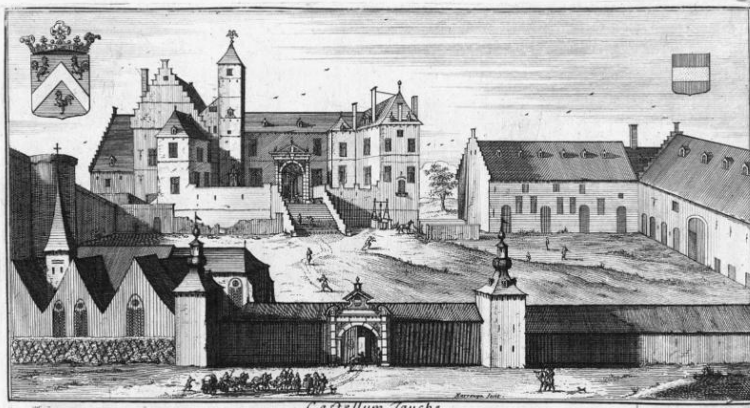
⁶ [Le Guetteur Wallon](#), 1956, p.62 en [Annales de la Société Archeologique de Namur](#), 1922, p. 22

⁷ P.C. Boeren, [De heren van Breda en Schoten](#), 1965

⁸ P.C. Boeren, [De heren van Breda en Schoten](#), 1965, p. 60

⁹ De Marnesse, Cartulaire d'Affligem, nos.17(1107: Gerardus de Landinis met zoons Hendrik en Willem) en nr. 47 (1132: Gerardus de Landinis et filius eius Henricus). Jean Le Carpentier, Histoire de Cambrai en du Cambresis, Preuves p.82 (1138: Renerus de Jacea schenkt aan de abdij Honnecourt de consensu Richildis uxoris et Reneri et Gerardi filiorum), (zie Heren van Breda en Schoten, p. 61, noot nr. 135)

¹⁰ [Een ridder treedt in](#), dissertatie, p. 128

Mijns inziens is oppervoogd Renier daarmee een (oud)oom van Gerard van Jauche. Zijn moeder was immers Alpaïda Rumigny de Morialmé. Vermoedelijk was zijn vader Godscalc van Jauche, die in 1096 naast voogd Renier verschijnt.¹¹ Het huwelijk dat tot de verwerving van Landen c.a. leidde, zal zijn te stellen tussen 1091 en 1096, omdat tot 1091 leden van een ander (?) geslacht zich naar Landen noemden (o.a. 1080: Everardus

de Landen en 1091: Lambertus de Landen).¹² Hendrik De Jauche (De Jacia, Van Geten), moet dus op een of andere wijze gerekend worden tot de erven van Villers. In 1150 en 1154 werd deze Hendrik *frater* van Willem van Dongelberg genoemd, wiens vader Rudolf in 1107 monnik van Affligem was geworden. Waarschijnlijk moet onder *frater*, zwager worden verstaan. Overigens huwde Willem I van Dongelberg met een zuster van Hendrik van Jauche, vermoedelijk met de naam Ide of Ida.¹³ Van deze Rudolf II van Dongelberg zijn 4 zoons bekend, t.w. Reimbald kanunnik te Rolduc en bekend als auteur, Bovo, Hendrik en Willem.¹⁴ Aan dit viertal is vermoedelijk toe te voegen een zuster, die huwde met Hendrik van Jauche, uit welk huwelijk kan geboren zijn de Rudolf van Jauche, die in 1154 optreedt¹⁵ en die vernoemd lijkt naar grootvader Rudolf van Dongelberg. Deze Rudolf van Jauche moet dan weer een broer geweest zijn van Giselbert I van Tilburg (Van Landen), wiens vader doorgaans wordt aangeduid als Hendrik van Landen.

Dongelberg en Berthout

In de Nederlandsche Leeuw van 1932 en deels in 1943 zijn enkele interessante beschouwingen opgenomen over de oudste graafschappen in Hasbanië, waaronder Dongelberg en Brunengeruz.¹⁶ Tevens een interessante passage over Bruneshaim. De grote en zeer oude gouw Hasbanië of Hespengouw besloeg aanvankelijk de gehele hoogvlakte tussen de Maas en de Dyle; maar de gouwen Masau en Luikgau hadden reeds van de 9^e eeuw af vaste voet gekregen op de linkeroever van de Maas. Het verdrag van Meersen van het jaar 870 spreekt van 4 graafschappen in Hasbanië, 'In Hasbanië comitatus quatuor', zonder echter de namen te noemen. Deze oudste graafschappen worden door Prof. Vanderkindere teruggevonden in de graafschappen: 1. Hespengouw in engere zin (het Zuidoosten), 2. Avernas, dat later het graafschap Loon of Looz werd (het Noordoosten), 3. Leuven (het Noordwesten), 4. Brunengeruz (een deel van het Zuidwesten). Hiernaast ontstonden gaandeweg ettelijke kleinere graafschappen, terwijl ook de namen nog al eens wisselden, zodat de eerste indruk is, dat het in Hasbanië wemelde van graafschappen, waartussen we ons moeizaam een weg zullen hebben te zoeken. Het valt echter mee, we vinden ruim om het jaar 1200, behalve de vier oude graafschappen, nog 7 nieuwe namen, t.w.: 5. Duras, 6. Moha, 7. Aerschot, 8. Steppes, 9. Hougaerde, 10. Grez, 11. Dongelberg.

Dongelberg komt in een akte van 1036 als graafschap voor en omvatte toen Incourt en Brombais. Het wordt behalve in deze akte, nooit graafschap genoemd en is in de 12^e eeuw een heerlijkheid. Deze lag in of aan het graafschap Brunengeruz, waarvan de tot ons gekomen grenzen nog niet geheel met zekerheid zijn geïnterpreteerd. Van 1107 af vindt men heren van Dongelberg. Vanderkindere verwerpt Dongelberg als graafschap. Wouter Berthout (Van Mechelen) (1075-1124) was getrouwd met ene Beatrix Rudolfsdr van Dongelberg (geb. 1076). Een dochter van Willem van Dongelberg genaamd Elisabeth was gehuwd met Alard Rapa, ook wel genoemd 'De Bomale'.¹⁷ Deze Alard komt regelmatig voor als getuige in combinatie met Walter Bach en heeft een belangrijke rol gespeeld in de stichting van Den Bosch (1184).¹⁸ De eerst bewezen heer van Breda, die in 1016 leefde, werd overigens 'dictus de Bruneshaim' genoemd. Brunengeruz, Bruneshaim, het eerste betekent misschien zoiets als

¹¹ De Marnesse, Cartulaire d'Affligem, no. 6 (1096: Godescalcus de Jace, Reinerus advocatus Leodiensis), (zie Heren van Breda en Schoten, p. 61, noot nr. 136)

¹² Piot, Cartulaire de Saint Trond, I, p.25 (zie Heren van Breda en Schoten, p. 61, noot nr. 137)

¹³ "Faire justice" dans le diocèse de Liège au Moyen Âge (VIIIe-XIIe siècles ... - Julien Maquet, p. 758

¹⁴ Anna van der Rest, La famille de Dongelberg (1099-1290) in Brabantica VI 1962 p.259-271. (zie Heren van Breda en Schoten, p. 35, noot nr. 58).

¹⁵ G. Despy, Inventaire de Villers, no. 4 (1154), (zie Heren van Breda en Schoten, p. 36, noot nr.59)

¹⁶ Nederlandsche Leeuw, 1932, p.71-75 en 1943, p.24-25

¹⁷ [Geographie et histoire des communes Belges](#): Province de Brabant, Jules Tarlier, Alphonse Wauters, p. 531

¹⁸ [Trophees tant sacres que profanes du Duché de Brabant](#), contenant l'origine ...,Christophre Butkens, p.49

¹⁹ Het [stadsrecht van Den Bosch](#) van het begin (1184) tot het Privilegium ... ,H. P. H. Camps, p.32

Bruno's rode, het tweede Bruno's heim. Zou hier verwantschap zijn? De auteur van het artikel speurde naar gegevens omtrent Brunengeruz en naar een eventuele plaats Bruneshem aldaar en was zo gelukkig in een artikel van pater Moulaert, destijds bibliothecaris van het Dominicaner klooster te Thienen in de 'Compte rendu des séances de la commission d'histoire de Belgique' van 1858 een excerpt te vinden, afgedrukt uit een 18e eeuws stadsregister van Thienen (Tirlemont), luidende: '*Een hof genoemd Brunisheem gebouwd door zekere prinsesse Brunechildis' (Brunehaut épouse de Sigebert i roi d'Austrasie, mise a mort en 613) met landen en beempden door die (lees 'de latere') souverynen gedonateerd aan het oud siekegastshuys van Thienen. Hunne registers bewijzen sulx seer positief" (f°. 8 v° gezegd manuscript)*. Pater Moulaert deelt mede dat dit kasteel lag op de Brunissenberg even buiten Thienen. Brunishem blijkt een oorspronkelijk vorstelijk verblijf te zijn geweest even buiten de voornaamste plaats van Brunengeruz en dus stellig wel de oorspronkelijke residentie van Henricus, de stamvader der Breda's.

Berghe-Lieminghe, Boemale, Nobel en Amay

Opmerkelijk is de wapenverwantschap tussen een tak van de familie Back uit Tilburg met de geslachten Berghe-Lieminghe, Boemale, Nobel en het wapen van het stadje Amay ofwel Amaing bij Luik. De familie Uten Lieminghe is één van de eerste geslachten van Leuven, rond ca 1060 uit Duitsland gekomen.²⁰ Vermoedelijk kwamen zij uit de buurt van Solingen, alwaar zich nog een hof 'Limminghofen' heeft bevonden. Maar hoe nu precies de familieverbanden in elkaar steken, is mij nog niet geheel duidelijk. Wel is bekend dat ene Reinier de Jauche (zoon van Godescalc II de Jauche) trouwde met Ida De Mons (Berghe?), dochter van Gooswijn De Mons en Beatrix de Rumigny. Mons is lange tijd in bezit geweest van het geslacht De Jauche.²¹ Deze Ide de Mons was eerder getrouwd geweest met een telg genaamd Sohier of Siger uit het geslacht D'Enghien.²² Bomal of Boemale was lange tijd in bezit van het geslacht Rumigny. Nobel blijkt een tak te zijn van het geslacht Uten Limminghe.²³ Wat nu precies de link is met Amay is mij ook niet precies duidelijk, maar ik vermoed ergens een verband met de familie van Alpaidis van Hougaarden of aanverwante Karolingen. Ene Gerard van Bomale sproot uit de geslachten De Jauche en Dongelberg. Half 13e eeuw schijnt er een hoogoplopend conflict te zijn geweest met deze Gerard de Bomale en de Luikse kerk inzake de goederen te Roosbeek. Fijnproevers kunnen de details hierover nalezen in het jaarboek voor middeleeuwse geschiedenis.²⁴ De familie Uten Lieminghe wordt overigens reeds vroeg vermeld in omgeving Tilburg. Ruud van Aart schrijft hierover:

"In 1237 reeds had de Duitse Orde het pauselijk privilege verkregen om eigen priesters voor te dragen voor de kerken, waarvan zij het patronaatsrecht bezat. Een belangrijk deel van de priesters leefde samen in zogeheten conventen die bestonden uit een klein aantal priesters en enkele novicen. (...) Toch moeten er ook broederhuizen zijn geweest. Zo bewoonden van december 1299 tot november 1306 de fratres Jan Blancart en Gillis Uten Lyeminghe, ongetwijfeld een verwant van de kruisridder Jacob Uten Liemingen, één van de vier zogeheten "carucas, theutonice hoeven dictas" in Udenhout, hoeve en land, dat door de Duitse Orde van de hertog werd gepacht."²⁵

²⁰ Beschryf [van oud en nieuw Loven](#), gevolgd van den lyst der primussen van de ..., Jean Benoit Lameere, p.19

²¹ [Dictionnaire de la Noblesse](#), M. de la Chenaye-Desbois, p. 204

²² <http://racineshistoire.free.fr/LGN/PDF/Enghien.pdf>

²³ [Opera varia](#) - Pieter van Dieven, p. 19 e.v.

²⁴ Jaarboek voor middeleeuwse geschiedenis, 2008, nr. 11 [inzake Roosbeek](#) en de families De Jauche en Dongelberg.

²⁵ Ruud van Aart, Herlaar en Vught, [Onderzoek naar een vermoeden](#). Een uitgebreide beschouwing in 4 delen verschenen in orgaan Den Hertgang van Heemkundevereniging De Heerlijkheid Herlaar, Den Heertgang 16e Jaar. Nr. 2, juli 2010, p.21

Sint-Michielsabdij en Godfried van Waerloos

De Sint-Michielsabdij te Antwerpen was een Norbertijnerabdij, die door de Heilige Norbertus zelf in 1124 gesticht werd aan de oevers van de Schelde. In 1831, tijdens de Belgische Revolutie, werd de abdij volledig verwoest, nadat ze al gedeeltelijk gesloopt was tijdens de Franse bezetting. In de 7^e eeuw, omstreeks 652, was de heilige Amandus te Antwerpen geweest en had hier enkele jaren

verbleven. Hij had er het christendom gepredikt op een plaats genaamd Chanaeus, een eiland of hoogland ten zuiden van de burcht.

Men vermoedt dat dit de plaats was waar later de Kapittelkerk, geweid aan Sint-Michiel, werd gebouwd: op de rechter Scheldeoever te Antwerpen tussen de huidige Kloosterstraat en de Sint-Michielskaai nabij de Sint-Jansvliet. Deze St.-Michielskerk was de enige parochiekerk te Antwerpen tot 1124. Toen werd een tweede kapittel gesticht op de plaats waar later de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal (Antwerpen) zou verrijzen.

De St.-Michielskerk werd aanvankelijk bediend door een kapittel van 12 seculiere kanunniken. Dat zou erop kunnen wijzen dat dit kapittel de kloosterregel van Chrodegang volgde. De bisschop van Kamerijk, waar Antwerpen als onderdeel van het bisdom der Nerviers (dioecesis nerviorum) ten tijde van Chrodegang onder viel, was een aanhanger van Chrodegang. De heilige Norbertus werd door de paus naar Antwerpen gezonden om dit kapittel te hervormen en om het antisacerdotisme van Tanchelm, dat zelfs na zijn dood in 1115 nog veel succes kende, te bestrijden. Hieruit ontstond in 1124 de Sint-Michielsabdij. Ze had uitgebreide gronden zowel in als rond Antwerpen, zoals de heerlijkheid van het Kiel en Beerschot, de gronden van Haringrode en Zurenborg en sinds 1674 de heerlijkheden Berendrecht en Zandvliet. Isabella van Bourbon de tweede echtgenote van Karel de Stoute en moeder van Maria van Bourgondië werd in de abdij begraven. Onder haar

voornaamste weldoeners telt men o.a. Godfried IV, heer van Breda die haar in 1246 de tienden van Santvliet gaf.²⁶ Vermoedelijk waren deze tienden afkomstig van Hertog Hendrik I van Limburg, die in de jaren 1096-1106 vele tienden aan de moederkerk St. Michiels in Antwerpen heeft ontnomen en aan zijn mannen heeft verkwanseld. Henrik IV van Breda gaf ze uiteindelijk in 1250 ter uitvoering van het testament van zijn voorganger Godfried IV van Breda (1246) terug aan de kerk.²⁷

Zowel de abdij van Averbode (1134) als de abdij van het nabij gelegen Tongerlo (1133) zijn een dochterstichting van de Antwerpse Sint-Michielsabdij.²⁸ Godfried van Waerloos (ovl 1328) volgde ene Henri de Malines op als abt en diende van 1300-1328 in die hoedanigheid de Sint-Michielsabdij. Hij stond ook bekend als Gerard van Loen.²⁹ In 1306 noemt ene Giselbertus van Loen, zich in een brief knaap en broeder van heer Gerard van Loen, heer van Herlaer, ridder.³⁰ Niet bekend is of deze Godfried van Waerloos, alias Gerard van Loen verwant is met Gerard van Loen, heer van Herlaer en broer van Giselbert. In de publicatie 'De heerlijkheid Herlaer' uit 2011 staat over deze Gerard van Loen te lezen: "Gerard van Loen en Aleyt van Herlaer hadden twee zoons: Gerard '*nostro primogenito et heredibus nostris*', onze eerstgeborene en onze erfgenaam, en Dirk. Gerard senior verkocht in 1309 de tolleren te Zuilichem en Driel en het gericht van Mook, waarbij hun oudste zoon aanwezig was. Van Gerard junior wordt na deze datum niets meer vernomen. In de periode tot 1315 sommigen noemen, afhankelijk van de jaartijl die bij de datering wordt gebruikt, het jaar 1314, is Gerard van Loen nog in enkele zaken actief geweest. Zo werden in 1310 de uitgaven van het kapittel van Hilvarenbeek, zoals die aanvankelijk door zijn schoonvader waren geregeld, door hem, als één van de drie houders van de rechten, herschikt. In hetzelfde jaar is hij als zijn 'vrind en drogen' nog getuige bij het leenverhef van het kasteel van Hemert door Jan van Hemert aan Reynald van Gelder. In 1312 zegelt Gerard als heer van Herlaer nog mee in het charter van de Kortenberg, naast Gerard van Horne, Hendrik (Berthout?), heer van Duffel en Geel, en Gerard van der Aa, die als vertrouweling in 1323 nog een belangrijke rol zou spelen. Het jaar 1314/1315 is het laatste jaar waarin Gerard van Loen senior genoemd werd, zodat hij in dat jaar zal zijn overleden. Bij zijn overlijden moest de overdracht van zijn commandeurschap met bijbehorende rechten en de overdracht van Oud Herlaer worden geregeld. De overdracht vond plaats aan Gerard van Horne, die daarvan in 1315 leenverhef deed in de St.

D. GODEFRIDI DE WAERLOOS ABBAS XVIII.

Anno dñi millesimo Ceter Milia X milibus l'bis
terno lanthe Idus heu deceffit Godefrid
Abbas vir fidus Pastorum nobile sidus
De Waerloos dictus qui nullo turbine victus
pervicaci cura tenuit clauetro sua lura
virtutis cultor les' pacis criminis ultor
Auctor opum, morum templi grecis atq; demortuis
letis seu moestis conformis aratus honestis
est ocul testis prabens spectacula gestis
ut tecum chrifite, reanet, grex supplicat iste

AD CAPUT

Annis bis senis cum quatuor ac duobus
hic fueram rector ora pro me rogo lector

XIX Succesit huic Guilelmus de Brussell' vicarius Dilectus
Cathedraui qui cum recessit Ecclesiam nostram annis XII
et Mensibus IX. obiit anno 1328. 28. Septembris cuius obitum
verhis hi. sint

²⁶ [Inscriptions funéraires et monumentales](#) de la province d'Anvers, p.31

²⁷ zie ook P.C. Boeren, De heren van Breda en Schoten, 1965, p. 89 e.v. over Zandvliet

²⁸ www.wikipedia.nl

²⁹ [Inscriptions funéraires et monumentales](#) de la province d'Anvers, p. 34

³⁰ [Handelingen](#), door Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, p.303

Goedelekerk te Brussel. Het leenverhef van het dominium gebeurde ten overstaan van enkele Luikse kanunniken en lijkt daardoor de instemming van de bisschop te hebben gehad. Zij omvatte de hoge en lage justitie en 'necnon', dus uitdrukkelijk ook de huizen Herlaar en Oud Herlaar, en de bijbehorende villa's (let op de meervoudsvorm) en verdere afhankelijkheden. Beide, Gerard van Loon en Aleit hadden daarmee ingestemd. Er is in één afschrift van de akte sprake van een verkoop, in een ander van een acquisitie. Vermoedelijk was er echter geen sprake van een verkoop, maar van overdracht en wel één in de familiekring".³¹

Sprekend over abdijen vermeld ik voor de fijnproevers ook nog zijdelings de Abdij van Lobbes. De vroegere Sint-Pietersabdij van Lobbes was een oude en prestigieuze Benedictijnerabdij gelegen te Lobbes, nabij Thuin in de provincie Henegouwen (België). De abdij werd volgens de overlevering rond 645 gesticht aan de Samber door de heilige Landelinus. Ze speelde een belangrijke rol in het religieuze, politieke en intellectuele leven van het prinsbisdom Luik.³² De abdij van Lobbes (645) is vermoedelijk de oudste abdij in België en stamt uit de Karolingische tijd. Lobbes werd voorheen genoemd Lobac(h).³³

Synthese van Jauche/Landen/Tilburg met Bac(k)

Rond het jaar 1200 trouwde ene Walter Bac de Nole met Gertrudis, vermoedelijk de dochter van Giselbert I van Tilburg (Van Landen). In mijn artikelen 'Bac Bec Buc', 'Stammen de Bacs van de Berthouts' en 'The origins of Back-1' ging ik in op een aantal mogelijke afstammingslijnen van het geslacht Bac(k). De informatie over Walter Bec en zijn Vlaamse afkomst is zondermeer interessant en werpt weer nieuwe vragen op. Zou de familie Bec voorgeslacht kunnen zijn van de latere Bacs? Sociaal-economisch zou het zo maar kunnen. De familie Bec behoorde tot de hoogste elite en was

vertrouwd van het Engels konings-huis (o.a. Anthony Bek, Bisschop van Durham). De Bacs zouden behoren tot de ministerialen van de Brabantse Hertog. Dit waren in feite vrijgemaakte lijfeigenen in dienst van de Hertog. De Bacs waren begin 14^e eeuw als abten van de abdij van Tongerlo echter vaak meer dan dat en gewaardeerd en invloedrijk adviseurs van de Hertog. Wellicht is dit te verklaren omdat de Bacs zelf mogelijk ook niet bepaald van de straat waren en mogelijk verwant waren met hoge

edelen in Normandië en Vlaanderen. Een Walter Bac staat anno 1200 vermeld als lid in het register der overheden en leden van de Utrechtsche Balijs der ridderlijke Duitse Orde.³⁴ Dit is dus reeds 10 jaar na de oprichting van de orde, hij was er vroeg bij. Wellicht was Walter Bac lid van de Utrechtse landcommanderij omdat hij als Abt van Tongerlo (1244) van doen had met de Utrechtse kapittels St.Maarten en St. Salvator inzake de tienden van Olen.³⁵ Het Woud zonder Genade en de Bucs, waaruit het Huis Vlaanderen zou zijn gesproten, spreekt uiteraard tot de verbeelding. Stammen de Bacs wellicht uit de familie van de Graven van Vlaanderen? In de historische bronnen in Brabant treffen we immers nu en dan de benaming Buc of Buckinc aan wanneer Bac wordt bedoeld. Wellicht werden de twee benamingen door elkaar gebruikt? Een nazaat van Liederic de Buc zou kasteel gehouden hebben in Hoegaarden bij Leuven. Gilles Berthout was kamerheer en adviseur van de Graaf van Vlaanderen, dus die connectie biedt ook perspectief. In St.Truiden wordt overigens vrij vroeg (1271) een Arnoldus Buc vermeld als schepen.³⁶ Op basis van de genoemde genealogische

Links wapen Berthout Draeckenbaert. Komen de blauwe balken wellicht van de Berthouts?

³¹ Heemkundevereniging, "de heerlijkheid herlaar" I, Jaargang 17, nr.1, februari 2011, p.24 e.v. over Gerard van Loon

³² www.wikipedia.nl

³³ <http://ijpelaan.nl/Archief/Kennemerland/Lex-Laubach.html>

³⁴ Register der overheden en leden van de Utrechtsche Balijs der ridderlijke Duitse Orde, mitsgaders edele en aanzienlijke geslachten vermeld in de archieven der Balijs, Jan Jacob Geer van Oudegein (Jhr.), Kemink, 1899.

³⁵ Pascua Mediaevalia geredigeerd door R. Lievens, Erik van Mingroot, Werner Verbeke, 1983, p.39

³⁶ Het Rijksarchief in België, Begijnhof van Sint-Truiden. Oorkonden, 6 augustus 1271

bronnen in mijn artikel 'Stammen de Bacs van de Berthouts', alsmede op basis van wapenverwantschap lijken er inderdaad lijntjes te lopen vanuit de Berthouts naar de Backs. Het wapen 'Van Tilburg' met de '3 palen van blauw en een schildhoofd van rood met een zilveren leeuw' zou toebehoord hebben aan Mathilde de Rode, vrouwe van Tilburg (1130-1180), vermoedelijk een zus van Giselbert I.³⁷ Dat werpt wel weer andere vragen op, zoals: stamden de Giselberten van Tilburg wellicht zelf af van de Berthouts? Of: Kwamen de Berthouts voort uit de Van Landens? Alhoewel de verschillende bronnen elkaar soms tegenspreken en een andere afstammingslijn van de Berthouts naar de Backs schetsen, moet er toch er wel een kern van waarheid in zitten. De link van de Backs met Waerloos is interessant en ook de wapens spreken duidelijke taal. In het *Vierteljahrschrift für Heraldik, Sphragistik und Genealogie* uit 1874³⁸ lees ik nog dat Wauthier Berthout, zoon van Hendrik Berthout van Gheel en Duffel, trouwde met de erfdochter van 'Slot Back' (bij Beaumont-le-Roger). Komt Bec of Bac dan wellicht van Boscherville. Boscherville (Bacherivilla), een burcht gelegen ten zuid-westen van Dieppe, ook wel genoemd Bacqueville-la-Martel en Baconis Villa?³⁹

Bac(h) en Bat(h)

Onlangs stuitte ik op de vermeldingen Bac en Bat, die als synoniem werden voorgesteld.^{40 41} Dit trok mijn belangstelling. Ook kom ik soms de vermelding tegen: Waltherus Bac, *miles*⁴² en elders weer Walterus dictus Bath, *miles*.⁴³ Nu zou Bath kunnen verwijzen naar Bath in Engeland, waar in de periode tot 1135 ene Godfried een Vlaming, bisschop was van Bath en adviseur van Adéla, dochter van de graaf van Leuven, die koningin van Engeland was geworden.⁴⁴ Of wellicht verwijst Bath naar Bath in Zeeland bij Reimerswaal, later bekend als Rilland-Bath. Ergens vond ik nog een verwijzing naar ene Walter Bath, die een hoeve Ten Bogaerde zou hebben geschonken aan de abdij Ter Duinen bij Koksijde te Duinkerke. Elders lees ik echter weer vermeld Walter Cath in plaats van Bath, hetgeen het vorige tegensprekt. De abdij bezit een zeer oud manuscript van ca 1150 van ene Godfried Babio, die soms vereenzelvigd wordt met bisschop Godfried van Bath. Een vergelijkbaar manuscript zou overigens geschonken zijn in de 14e eeuw door ene Walter de Haltere (Aalter?).⁴⁵ Hmm, dat geeft te denken, zouden er dan toch lijntjes lopen naar Aalter?

Nader onderzoek leerde mij echter dat Bac(h) en Bat(h) een afkorting zou kunnen zijn van Ba(t)chelier. Bachelier is in feite een rang in de ridderstand, tussen baanderheer en schildknaap in gelegen. Bachelier zou afgeleid zijn van Bas Chevalier ofwel Chevalier a Bas Echelon (onderste trap). Anderen beweren dat Bachelier ook kan betekenen 'Jonkheer of aankomend Heer, zijn vader opvolgend'. Bachelier of Bachelor is later ook gebruikt voor academische graden (hij die nog doctor moet worden), of in de familiale sfeer (hij die nog een gezin moet stichten, nog vader moet worden).⁴⁶ Het feit dat Bac en Bat blijkbaar door elkaar heen gebruikt werden, intrigeerde me. Zou het dan uiteindelijk toch zo kunnen zijn dat met Bac bedoeld werd: a. Ridder die onder de banier van een andere heer dient of b. Ridder met een speciale positie die de banier van de graaf of hertog draagt? In combinatie met *miles* komt inderdaad soms de vermelding *dictus bachelier* voor.⁴⁷ Of moeten we Bachelier eerder begrijpen in de betekenis van Jonkheer van een bepaalde heerlijkheid? De naam Bac(h) komt zeker in de vroege tijd wel altijd voor in combinatie met een toponiem of plaatsaanduiding, dus dat zou kunnen. Zo wordt anno 1308 ene Wilhelmus dictus Bach de Ryden (Rheden) vermeld.⁴⁸ Ongetwijfeld wordt Bach hier bedoeld in de zin van Heer van Rheden of iets dergelijks. Walter Bac de Nole zou dan lezen: Walter, Jonkheer van Olen. De oude benaming voor Olen en (Herenthals) is overigens Olethardis.⁴⁹ Dit Olethardis wordt op zijn beurt in de oude boeken vaak vermeld als zijnde niet ver gelegen van Malberg, alwaar veel oude Salisch-Frankische

³⁷ www.myheritage.nl

³⁸ *Vierteljahrschrift für Heraldik, Sphragistik, und Genealogie*, ludw a clericus, p. 313,314

³⁹ <http://robertdeumfraville.webs.com/>

⁴⁰ *Documents relatifs au grand schisme: textes et analyses* - Clement VII (Antipope), Benedict XIII (Antipope), p.193, 655, 657

⁴¹ De *tresorie en kanselarij van de graven van Holland en Zeeland* mit het ... - Theodorus Helenus Franciscus Riemsdijk, p.411

⁴² Bijdragen tot de *geschiedenis bijzonderlijk van het aloude hertogdom Brabant* - P. J. Goetschalckx, p.164

⁴³ *Oorkondenboek van het sticht Utrecht* tot 1301 ...: 1. stuk. 1267-1283. 2 ... - Samuel Muller e.a., p.51

⁴⁴ *Historisch tijdschrift*, p.59 e.v.

⁴⁵ Flandrica.be | Erfgoedbibliotheken online | *Commentaar bij het Evangelie volgens Mattheus*; Mattheus glossatus [Ms. 56]

⁴⁶ *Beschryving der alode regeeringwyze* van Holland... - Gerard van Loon

⁴⁷ *Mittelhochdeutsches Namenbuch: Nach oberrheinischen Quellen* des 12. und 13 ... - Adolf Socin, p.471

⁴⁸ *Archieven der Ridderlijke Duitse Orde, Balie van Utrecht* - Jan Jacob Geer van Oudegein (Jhr.), p.558, no. 466

⁴⁹ *Mémoires ... qui ont remporté le prix et les accessit de la Société* ...- Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, p.46

wetgeving zijn oorsprong kent. Sommige historici menen dat met Malberg het huidige Eindhoven bedoeld is. Mijns inziens zouden we echter eerder moeten zoeken in de richting van de oude zetel van de Frankische Koningen, te weten Diest, hetgeen inderdaad in de buurt van Olen en Herenthals is gelegen.

Eindconclusie

Ik heb u in een aantal delen meegenomen op mijn zoektocht naar de oorsprong van het geslacht Bac(k). Rond het jaar 1200 trouwde ene Walter Bac de Nole met Gertrudis, vermoedelijk de dochter van Giselbert I van Tilburg (Van Landen). Deze Giselbert stamt vrijwel zeker uit een illustere geslacht dat via Gravin Alpaidis van Hoegaarden teruggaat op de familie van Karel de Grote. De oorsprong van Walter Bac zelf is lastiger te traceren. Op internet circuleert ene Sixtus Bak als zijnde zijn vader. Een aantal hypothesen heb ik in mijn zoektocht proberen te verifiëren.

- Wellicht staat Bac voor een toponiem en verwijst het naar een Beek of Beke. Bierbeek bijvoorbeeld stond voorheen ook wel bekend als Bierbac⁵⁰, dus dat zou kunnen. Verschillende opties van goederen geheten Beek of ter Beecke en vergelijkbaar heb ik de revue laten passeren, maar helaas zonder definitief uitsluitel.
- Wellicht komt Bac dan van Bec of Buc. Van Walter Bec die streed met William the Conqueror in de slag bij Hastings in 1066, tijdens de verovering van Engeland. Ofwel van Liederic le Buc, de eerste foreester van Vlaanderen in het '*woud zonder genade*' en stamvader van het Huis van Vlaanderen. Ofwel van Gerard de Buc, kastelein van kasteel Lille-le-Buc. Ook deze aanwijzingen boden geen definitief soelaas.
- Of wellicht is Bac een verwijzing naar Maison du Buc in Nodebais, waar Giselbert II van Tilburg eigendommen had. Nee, dat lijkt ook geen afdoende verklaring.
- Is er dan soms sprake van een 'Slot Back' bij Beaumont-le-Roger? Helaas heb ik ook hier geen concrete aanwijzingen naar Bac(k) kunnen ontdekken.
- Of komt Bac van Bath, een verwijzing naar nageslacht van de bisschop van Bath rond Duinkerke? Wederom moet ik u teleurstellen.
- Eerder denk ik toch dat Bac en/of Bat op enigerlei wijze staat voor Bachelier of Batchelour. Wellicht als aanduiding van een rang in de ridderschap tussen baanderheer en schildknaap. Meer aannemelijk acht ik echter de uitleg in betekenis van Jonkheer, gekoppeld aan een toponiem.

De waarheid zal -zoals zo vaak- wel ergens in het midden liggen. Voor mij staat in ieder geval vast dat de Bac(k)jes niet van de straat waren. Dat via de verbintenis met het geslacht van Giselbert I van Tilburg verwantschap terug valt te traceren tot het geslacht van de illustere Karel de Grote. Dat telgen uit het geslacht Bac(k) behoorden tot de ridderstand (*miles*) ofwel hard op weg waren dit te worden (*bachelier*). Dat vermoedelijk de naam Bac(k) niet verwijst naar een plaatsnaam, maar meer waarschijnlijk naar de sociale status van betrokkenen. Dat mijn queeste naar de heilige graal tot in de eeuwigheid kan duren, maar dat ik nu in een staat van verregaande onwetendheid wijselijk de boeken sluit. De Engelsen zouden mijn situatie typeren als: '*still confused, but on a higher level*'. Ik eindig nu mijn tocht met een dichterlijke pen, en sluit mij graag aan bij de volgende spreker.

This is the end

*Once my curiosity has been fully fed
I rest my case and go to bed
Back to the roots, I traveled far
My quest ends here, up to par*

and remember...

*A good speech is like a woman's dress
Short enough to keep the attention, but
Long enough to cover the subject.*

H.L. van Broekhoven
Schiedam, 15 maart 2015

⁵⁰ Le [grand théâtre du duché de Brabant](#)..., traduit du latin d'Antonius door Antonius Sanderus, p.126

BIJLAGE: Vermoedelijke stamlijn BAC

